Dedi:-Başev Əkbitəndə yox hələ,
Odərboydan Başev olsun Minelə.
Bundan sonra toxunmasın el elə,
Ölən var ki, öldürəni bilinmir.

Üzüquylu qaldı yıxıq Əkbitən,
Göz yaşları tökdü onu hər görən,
Tapılmadı bu yanğında çox itən,
Ölən var ki, öldürəni bilinmir.

Başev oldu Odərboydan, böyüdü,
Başraq oldu ona Tanrı öyüdü,
Sürü artdı, qanlı öclər soyudu,
Ölən var ki, öldürəni bilinmir.

IV Bölmə
XIV QAPI

Ağüzər söyləncisi

Turq Parsanın ölümünə acıdı,
Gedən daha acı olar qalandan.
Turelyurda Parsa adı qoydu o,
Gedən daha acı olar qalandan.

Dedi, səni öldürənə ölüm var,
Gün gələr ki, qancılını taparlar,
Könlü, gözü toxlarındır Mindiyar,
Gedən daha acı olar qalandan.

Ondan, qızın qancılını soruşur,
Turq çağırır öz yanına Əlruşu,
Görür qanlı al gözləri alışır,
Gedən daha acı olar qalandan.

Dedi: - Bacın Mindiyarın əriydi,
Çoxlarından çevik idi, diriydi,
Çox başçıdan, çox kişidən dəriydi,
Gedən daha acı olar qalandan.

Əlruş dedi:- o, sizinçin ölürdü,
Təkbaşına Uğurelə gəlirdi,
Əkbitəni yandıranı bilirdi,
Gedən daha acı olar qalandan.

Manayqıza elçiliyə gəlirdi,
Əkbitəni kim yandırıb bilirdi,
Bir də gizli bir sevgidən solurdu,
Gedən daha acı olar qalandan.

***

Turq söylədi:- Öyrən bunu, de mənə,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır,
Yoxsa bizdən üz döndərər tanrılar,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Ancaq hərdən Parsalılar azırlar,
Bu ölümü başqa yerə yozurlar,
Başqasına dərin sonev qazırlar,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Ağrıevdən çıxmayıbdır Manayqız ,
Könül verdi Cumərinə o, yalnız,
İndi qərib göyərçindir, o, yalqız,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Ta açılar bir gün bağlı qapılar ,
Cumərdən də yaxşıları tapılar ,
Seçiləcək atlar ilə yabılar,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Get Parsaya, el işini al ələ,
Evlənməkdən çox danışma sən hələ,
Nə boydasan? Meşəlikdə göbələk,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Qoy şahımız yamanlardan öc alsın,
Mindiyarda tanrı kimi ucalsın,
Dörd yanında qotur, pinti azalsın,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

Darvidelli öldürübdür bacımı ,
Yanğın salıb, alıb sizdən öcünü,
Şah buyursa qırram Darvid köçünü,
Yaman elə hər bir yerdə yamandır.

***

Yaxşı öyrən, Əlruş, bir az tələsmə,

Tələsənlər yanlış yola düşürlər,
Beş min ildir onlar burda yaşayır,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

Yardım edin bir-birizə, bağlaşın,
Toyda gülün, ağrıyerdə ağlaşın,
“Qız al”, “Qız ver” soyluğuna çağlaşın,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

Darvidelli, Arielli birləşib,
Döyüşlərdə , vuruşlarda ərləşib ,
Tək-tək azğın içlərində yerləşib,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

Şahım, Minel min varlıqdır, bir gedən,
Unutmayın Azıeli yenidən,
Tələsirdim, tələsmərəm daha mən,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

Mən bacımı öldürəni taparam,
Qılıncımı ürəyinə saplaram,
Şah buyuran yolu kənd-kənd çaparam,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

Durub iz tap, dillərindən söz götür,
Dözüm ilə daşda mamır, ot bitir,
Sən bacımın qanlısını tap, gətir,
Tələsənlər yanlış yola düşürlər.

***

Turq Əlruşa dəyirmi qab göstərir,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən,
İgid başçı, ər döyüşçü, ağsaqqal,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

Turq oxuyur :- Gücər, Duru, Tur, Qızbax,
Daşar, Coşar, Odər, Arıq, Şah qızlıq,
Düzər, Yüzər, Qızot, Odər, İşdayaq,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

Əlruş deyir :-Turq lap başda yazılsın,
Parsa adı, Turq yanında qazılsın,
Bu qızıl qab gərək göydən asılsın,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

Turq söyləyir :- yüzdən çoxdur bu adlar,
Turq kökünün şahı, əri burda var,
Əlruş deyir :- Ər yurdudur Mindiyar,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

Baxdı Turqa Əlruş tez-tez, düşündü,
El adını dəyişməkdən daşındı,
Parsa adı qorxu, ürkü, üşüntü,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

Deyir :- Elin "Cumər" qoyum adını,
Onda sürər Manay bura atını,
Gəlin otar dadar sevgi dadını,
Soy-kökünü qızıl qaba qazginən.

***

Turelyurdun Parsa qoymam adını,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada,
Deyim, öncə qoy tapılsın qanlısı,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

Parsa adı sonevinə qoyulsun,
Öncə gərək mənim adım sayılsın,
Qoy Azıel bunu bilib ayılsın,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

O, baş əyib Turqa, döndü Turelə,
Turel Parsa olmamışdı, yox, hələ,
"Parsa" nədir, Hindel bizə lap gülər,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

Parsa, bacım olsa belə satqındır,
O, sevgidə kişidən də çılğındır,
O, məndən çox öz Turquna yaxındır,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

Ev tikdirrəm – dedi – Hexa, Mənişə,
Hindel gələr onlar ilə görüşə,
Karşla Maha, Məniş yurdu dəyişər,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

Mən Əlruşam, gərək burda şah olam,
Bu şahlığı gərək Turqdan mən alam,
Hamı gərək ölüb gedə, mən qalam,
Hər bir işdə kölgə salır ad ada.

***

Turq Əlruşa inanmırdı bu başdan,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik,
Artıq yoxdu Cumər, Parsa, Əkbitən,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə bizlik.

Düşünürdü :- Bu cırtqozdur, sırtıqdır,
Yerinc olmaq istəyində yanıqdır,
Öz içində pöştələnən yazıqdır,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik.

Bu Əlruşdan yerinc olmaz Parsaya,
Belə adam el qanına susayar,
Beləsini salma yurdda heç saya,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik.

Mən Parsaya yeni yerinc qoyaram,
Ad -sanımı Çinə, Misrə yayaram,
Parsaqızı mən özümdən sayaram,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik.

Misirel var, tanrılaşmış bir diyar,
O diyarda istəyim var, gözüm var,
Üzümüzə qoy açılsın qapılar,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik.

Yoxsa çapır Mindiyarı Asurel,
Acıq artır aramızda ilbəil,
Yardım olsun bizə Misir və Babil,
İnam yoxsa, nə qardaşlıq, nə birlik.

***

Turqun döyüş səsləncləri gurladı,
Minbaşılar, başbaşılar sırada,
Asur gəlir üstümüzə dedilər,
Minbaşılar, başbaşılar sırada.

Turq, Şimşəkat, Şimşəkqılınc göründü,
Minel sevinc səslərinə büründü,
Hamı iti yarağına sarındı,
Minbaşılar, başbaşılar sırada.
Kişnəyirdi, yer eşirdi Şimşəkat,
Hamı durub öz yerində;
Toplumlarsa səkkiz bucaq, üç qanad,

Minbaşılar, başbaşılar sırada.

Hörmə geyim, tuncdan, dəmir alınlıq,
Hörmə-hörmə, qat-qat dəmir qarınlıq,
Dəbilqədən sallaq qalan burunluq,
Minbaşılar, başbaşılar sırada.

Durmuşdular Tuncay, Günay, Manayqız,
Çinçay-alay, Çuqçu-alay, alay-qız,
Tək Alçiçək dayanmışdı tək, yalqız,
Minbaşılar, başbaşılar sırada.

Hindel, Asur bir-birinə sarılıb,
Turqa qarşı bir qanlı yol qurulub,
Mindiyardan Turel çıxır, ayrılır,
Minbaşılar, başbaşılar sırada.

***

Turq söylədi:-Asur, Hindel birləşib,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır,
Bizi sınaq döyüşünə çəkirlər,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır.

Buna Xruş əl qataraq qol qoyub,
Kiçik olmaq ad-sanından o doyub ,
Böyük olmaq istəyir o, el boyu,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır.

Beş min ildir Darvideli qırırlar,
Özlərinə yeni ölkə qururlar,
Ancaq qırıb qırışırlar, dururlar,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır.

Karş haçansa belə bir yol tutmuşdu,
O, Tureli alıb Hində satmışdı,
Kütbaşlıqda son cızığa çatmışdı,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır.

İndi Əlruş yorta-yorta iş qurur,
İki ölkə arasında at yorur,
Qonşularla aramızı o vurur,
Hər birləşmə kimə isə qarşıdır.

***

Turq söylədi: - Ayıq olun, qoymayın,

Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq,
İndi bizə tanrı bunu buyurur,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

Vuruş iki ölkə ilə başlanır,
Köküslərdə ər ürəklər daşlanır,
Acıqana iti yaraq tuşlanır,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

Mən Asurel, Tuncər Hindel üstünə,
Saman təpin acıqanın gönünə,
Çapın, yaxın uzununa, eninə,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

Tuncər dedi:-Böyük Turqa and içək,
Qancılları qovaq yenə, biz biçək,
Mən arxada durram-dedi Alçiçək,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

Biri gəldi, dağdı qaya duruşu,
Dedi:-Mənə yer göstərin, vuruşum,
İstəyində mən basdırım Xruşu,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

Odərboydan mənə qardaş demişdi,
Biz bir yerdə acıqanla didişdik,
Üz tutaraq o, tanrıya qovuşdu,
Tanrılıqdır yeri-yurdu qorumaq.

***

O söylədi gur səsiylə hamıya:
-Güclü olsun gərək ərin arxası.
Mən Turqumun sağ qoluyam, oğulu,
Güclü olsun gərək ərin arxası.
Gərək Turqa kölə olum bu gündən,
Odərboydan kimi Minel önünə,
Öz borcumu gərək verim bir də mən,
Güclü olsun gərək ərin arxası.

-Bu, Ağüzdür,-Turq söylədi maraqla,
-Mənəm, gəldim yardım olum yaraqla,
Ağüzeldən burayacan ayaqla,
Güclü olsun gərək ərin arxası.

Turq söylədi:-Mənlə getsin Ağüzər,

Əri isti nəfəsindən sevərlər,
Bir də əri ər içində gəzərlər,
Güclü olsun gərək ərin arxası.

Dan qızardı, buludları qan aldı,
Bulud keçdi, dağ başını gün aldı,
Atlı toplum iki yana yön aldı,
Güclü olsun gərək ərin arxası.

Turq əyildi, öpdü ana torpağı,
Dalğalandı Mindiyarın başrağı,
Yer şumladı yüz min atın dırnağı,
Güclü olsun gərək ərin arxası.

Yürüş söyləncі

Acıqana yürüş burdan başladı,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.
Yer titrədi, bulud sallaq dayandı,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.

Turq da çapdı, düdükçülər qabaqda,
Keçdi döşdən, otlaqlardan, otlaqdan,
Dağ döşündə hələ yanmır ocaqlar,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.

Araşdırır yalı, yolu Ağüzər,
Arxasınca düdükçülər gedirlər,
Hər bir yeri göz qoyaraq güdürlər,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.
Soraq yoxdur acıqandan, Asurdan,
Yatır hələ sürünənlər çuxurda,
Səs-səmir yox bir sürüdən, naxırdan,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.

Bir düdükçü Ağüzəri çağırır,
Deyir burda göy biçiblər taxılı,
At dırnağı əzib otu, cığırı,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.

Necə asur görür Ağüz busquda,
Saçaq vardır başlardakı sarğıda,
Hamısı da dincəl-dincəl yuxuda,
Günəş gülür dağ dalından çıxanda.

***

Üstlərinə sürün-sürün gəlirlər,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.
Beşini də dolayırlar bir ipə,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

Beşini də Ağüz basır o yerdə,
Əl-ayaqlar keçir qat-qat kəndirdən,
Alıb yıxır, guruldayır o, birdən,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

Deyir:- Deyin, toplumunuz hardadır,
Biri deyir, toplum çox-çox daldadır,
Biri deyir, hələ uzaq yoldadır,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

-Başçı kimdir bu döyüşdə, söyləyin,
Deməsəniz, bizdən ölüm diləyin,
Nədir onun bu yürüşdən diləyi,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

Asur deyir:- Dilәkləri bəllidir,
O Əlruşun başı çox-çox yellidir,
O, evyıxan, aravuran, dillidir,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

Asurşahı o, yerindən oynadıb,
Ağlayaraq ürəkləri qanadıb,
Hindelin də Başevinə qan atıb,
Nələr olmur, nələr olur yuxuda.

***

Beş tutuğu göndərdilər Turqtaya,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.
Ağüz getdi irəliyə basaraq,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

Üç gün, dörd gün, beş gün çəkdi bu yürüş,
Yoxdur daha bu gedişdə bir dönüş.
Görünməyir hələ qanlı bir döyüş,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

İsti yollar, günsal yollar ağırdı,
Qumsallığa göydən alov yağırdı,

Odlu günəş Ağüzəri yorurdu,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

At çapırdı sağa, sola Ağüzər,
Bomboş idi qumsallıqda həndəvər,
Uzaqdasa oynaq-oynaq təpələr,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

Yüyənini atın çəkdi, saxladı,
O, hər yanı bir-bir gəzdi, yoxladı,
"Odərboydan" deyib birdən ağladı,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

On il qabaq dəniz burda çağladı,
Odərboydan batdı, eli dağladı,
Sular susdu, ancaq göylər ağladı,
Hər cığırda bir iz qoy ki, yol olsun.

***

Ağüz dedi:-Ağla, ağla, dənizim,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.
Odərboydan sonevinə qovuşdu,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.
Suqırağı çırpım-çırpım dalğalar,
Dalğalar da muncuq-muncuq sırğalar,
Quma hopur ləpə-ləpə yuxalar,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.

Ağlar gördü düdükçülər Ağüzü,
"Odərboydan" "Odərboydan" hər sözü,
O yan, bu yan sürüyürdü dənizi,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.

-Yaşıl dəniz, görüm al qan qusasan,
Yastılanıb göl olasan, susasan,
Gün altında yanıb-yanıb qarsasan,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.

Yaşıl dəniz, dalğaların yellənir,
İçin susur, çopur üzün sellənir,
Dəniz baxır Ağüzərə, dillənir,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.

-Mən vuruldum o igidin boyuna,
Döndüm onun sərin, mavi toyuna,

Odərboydan düşdü mənim payıma,
Adam udan dəniz çalar yaşıla.

***

Dağ döşündə ocaq yandı gurladı,
Acıqanı görən gözlər alışır,
Ağüz çapdı beş ər ilə irəli,
Acıqanı görən gözlər alışır.

Yüz atlıyla Əlruş sallaq gəlirdi,
Öz içində Mindiyarı bölürdü,
O, uzaqdan Ağüzərə gülürdü,
Acıqanı görən gözlər alışır.

Əlruş, Ağüz dayandılar üz-üzə,
Qıpqırmızı qan sıçradı üz-gözə,
Əlruş güldü, səpələndi səs düzə,
Acıqanı görən gözlər alışır.

Dedi:-İndi sən çıxmısan ortaya,
Sən uzaqsan, qorxsan, bağrın çatlayar,
Toppuz vurram, gözün-başın partlayar,
Acıqanı görən gözlər alışır.

Ağüz dedi:-Sən Əlruşsan, ya Asur,
Yad ölkədən sən gəlirsən, gəl, qotur,
Tanrım, bizi sən gör kimə kim satır,
Acıqanı görən gözlər alışır.

Əlruş dedi:-Sonunuza çıxmışam,
Başevi də mən yandırıb yaxmışam,
Özüm Əlruş şah yerinə qalxmışam,
Acıqanı görən gözlər alışır.

***

Əlruş dedi:- Vayzaqlama çox da sən,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.
Baş döyüşçü indi mənəm Asurda,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

-Mən gedişi dəyişərəm büsbütün,
-Mən biləni dəyişəcək o bu gün,
Bundan qabaq ərlər gərək döyüşsün,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

Əl atanda Ağüz birdən yarağa,
Xruş qorxub ondan qaçdı qırağa,
İlk vurumdan asur düşdü qırağa,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

Əlli asur girdi birdən döyüşə,
Səpələnib bölündülər beş-beşə,
Ağüz ilə dayandılar döş-döşə,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

Ağüz çıxıb beş-beşlərə yanaşdı,
Sıyrılanda qılınc, gözlər qamaşdı,
Hər vurumda beş-beş qana bulaşdı,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

-Getdim,-dedi Əlruş – ucuz ölümə,
O sıçradı boz atının belinə,
At səyirtdi isti qumsal çölünə,
Yüz ildən bir gediş gərək dəyişsin.

***

-Hara qaçdın?- asurlular söylədi,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda,
Ağüz dedi:- Siz oturun gözləyin,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

Ağüz çapdı atı onun dalınca,
Durdu ona otuz addım qalınca,
Hər ikisi əl atdılar qılınca,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

Şahə qalxıb dırnaqlaşdı kəhərlər,
Ağızlaşdı qılınclarla təpərlər,
Əlruş dedi:-Gərək səni gəbərdəm,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

Ağüz dedi:- Mindiyarın satqını,
Ölkələrin beşyeyəni, qurdunu,
Sən yaratmaq istəyirdin qurğunu,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

Əlruş dedi:-Alacağam öcümü,
Qırdırsam da Arielli köçünü,
Göstərərəm sənə şahlıq gücünü,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

Ağüz dedi:-Özbaşına şah olmaz,
Kök olmasa heç bir ağac ucalmaz,
Boğazında qalar, yavaş ol bir az,
El vuruşmaz başçı qorxub qaçanda.

***

Qor sıçradı qılıncların ağzından,
Haçan isə qardaş olub qanla qor,
Batıq-batıq, dəlik-dəlik tutaqlar,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.
Bir yüngülcə qılınc dəydi boynuna,
Aldı onu qızmar qumsal qoynuna,
Son qoyuldu qaçdı-tutdu oynuna,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.

Ağüz düşdü, baxdı ona ötəri,
Elə bildi Əlruş artıq gəbərdi,
Gördü hələ əl-qol atır, dəbərir,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.

Dedi:- Gəlin bu satqını götürün,
Onu böyük Turqa tezcə yetirin,
Asurları burdan qovun, itirin,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.

Əlruş dedi:-Mən ölürəm, qoy ölüm,
Burax məni, Turq bu işi nə bilir,
Üzü belə iki toplum yol gəlir,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.

Asur burdan, Hindel isə o yandan,
Mən onları inandırdım yalanla,
Təki yeni şahlıq qurum aranda,
Haçan isə qardaş olub qanla qor.

Amenexotip söyləncі

Busquçular getdi, Ağüz qaldı tək,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.
Körfəz yandan yüz-yüz qayıq göründü,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

Dedi:-Asur kəsə yolu seçibdir,
O, Misiri, Həbəşeli keçibdir,
Yolu Əlruş arşın-arşın ölçübdür,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

Gələnlərsə ayaqyalın, başaçıq,
Bizucları kimi qora, apaçıq,
Qollar güclü, qıçlar iti, döş batıq,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

Gələn cumdu Ağüz üstə bizucla,
O, Asuru qarşıladı bizuc, qılıncla,
Sağ-solunda iki yorğun qoruncla,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

Dedi: –Asur gəlmə bura, yazıqsan,
Sən döyüşdə qaçaraqsan, qızıqsan,
Əlruş kimi sən qaçmaqla tanıqsan,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

Gələnlərsə sıralanıb durdular,
Dağ heybətli Ağüzərə vardılar,
Yaxınlaşıb onlar nəsə sordular,
Göz ağardar sənə hamı, tək olsan.

***

Anlamadı dillərini Ağüzər,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır,
Əl-qol ilə danışdılar, olmadı,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

Dillərində “Turel,” ”Tureb” sözləri,
Parıldayır qara kömür gözləri,
Danışanda hərdən gülür üzləri,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

Biri durdu Ağüz ilə üz-üzə,
O, yüngülcə baş da əydi Ağüzə,
Dedi:-Ərən, nə deyirsən sən bizə,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

Ağüz dedi:-Mindiyardır bu torpaq,
Siz kimsiniz-acıqansız ya qonaq?
Asurluya oxşadınız siz bayaq,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

-Yox, biz Asur toplumları deyilik,
Biz toplum yox, böyük Misir eliyik,
Nil adıyla ölkələrə bəlliyik,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

Mindiyarı tanıyırıq, çox ulu,
Gəlib Qızbax, qırx il bizdə şah olub,
İpək yolu, dağ yoludur, var yolu,
Dil hər bir yerdə, hər bir yerə açardır.

***

Qılıncını Ağüz qoydu qınına,
İnandırar yalnız özü inanan,
Ağüz dedi:-Bura niyə gəlmisiz?
İnandırar yalnız özü inanan.

Dedilər ki, qaça-qaça tələsik,
Darvideli qorumağa gəlmişik,
Bir toplumuq, yüz mincəyik hələlik,
İnandırar yalnız özü inanan.

-Darvideli qorumuşuq on min il,
Sizin bura gəlməyiniz düz deyil,
Üstümüzə gəlir Hindel, Asurel,
İnandırar yalnız özü inanan.

Biri ordan gəlir, biri buradan,
Darvideli çıxardırlar sıradan,
Yardım olsun qoy sizə də yaradan,
İnandırar yalnız özü inanan.

Yardım üçün gəlibsizsə, buyurun,
Bizimlə bir Darvideli qoruyaq,
Bu döyüşdə siz də bizə yarıyın,
İnandırar yalnız özü inanan.

Biz çıxmışıq asurlarla vuruşa,
Onlar gəlib yardım etsin Xuruşa,
Xuruş kimdir el işinə qarışa,
İnandırar yalnız özü inanan.

***

Misirelli qucaqladı Ağüzü,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Dedi:-Qardaş, sən də qoşul bizlərə,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Asurları üç gün qabaq qırmışıq,
Önümüzə qatıb, qovub qırmışıq,
Toplum-toplum gəlib burda durmuşuq,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Birdən Turqun toplumları göründü,
Qumsallıqlar dumanlığa büründü,
Kişnərtilər buludlara diərəndi,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Turq qabaqda, başraqçılar arxada,
Döyüşçülər min-min dəmir sırada,
Qız toplumu at səyirdir ortada,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Turq soruşdu:-Bunlar kimdir, nəçidir,
Hansı eldən, hansı yurddan elçidir,
Bura böyük Mindiyarın içidir,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

Ağüz dedi:-Misirdəndir qayıqlar,
İçlərində Arielə acıq var,
Bunlar üçün çox doğmadır Mindiyar,
Qoy hamının işi belə tuş olsun.

***

Misirelli baş əyərək söylədi,
Tanrı verir hər bir elin yerini,
Asurları üç gün qabaq qırmışıq,
Tanrı verir hər bir elin yerini.

Biz onları yoxlamışdıq İlamda,
Dedilər ki, biz ovdayıq, yalandan,
Yüz min toplum busqudaydı, dumanda,
Tanrı verir hər bir elin yerini.
Bizim başçı Amenexot, Atona
Ov edərək çıxmışdılar ormana,
Toplumları gəlirdilər bu yana,
Tanrı verir hər bir elin yerini.

Amenexot dedi çıxıb qabağa,
-Ey asurel, sarınaraq yarağa,

Gedirsiniz Darvideli qırmağa,
Tanrı verir hər bir elin yerini.

Biz qoymarıq, burdan geri qayıdın,
Gedin Xruş yapalağı ovudun,
Su çiləyin üzərinə, ovudun,
Tanrı verir hər bir elin yerini.

İki yandan qılınc par-parparladı,
Döyüş, vuruş səsləncləri gurladı,
İki başçı atlarını hərlədi,
Tanrı verir hər bir elin yerini.

***

O söylədi:- Biz bir yolun üstəyik,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.
Böyük Turqa, Mindiyara baş əyin,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

Böyük gəmi gəldi, sular yol oldu,
Misirelin başraqları ucaldı,
Amenexot gəlib Turqa yan aldı,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

Dedi:-Sizə iki günlük qonağıq,
Biz ürəkdən yaxın, yoldan uzağıq,
Biz də siz tək döyüşlərdə qoçağıq,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

Asurları vurduq, yıxdıq, dağıtdıq,
Üç gün qanı sular kimi axıtdıq,
Darvideli başlarından çıxartdıq,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

Siz varsınız, biz buradan dönərik,
Acıqanlıq, cin atından enərik,
İki qonşu ölkə kimi dinərik,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

Darvideli qoy Turq özü qorusun,
Darvidelin qırılıbdır yarısı,
Qoy onların yarasını sarısın,
Biz yaxşıyıq, siz yaxşısız, nə yaxşı.

***

Atdan düşüb Turq qonağa yan aldı,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan,
O əl tutdu, qucaqladı qonağı,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

Dedi:-Misir şahı Amenexotip
Mindiyara çox yerində düz gəlib,
Turelyurdu Darvidelli yer bilib,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

Darvidelli Mindiyar tək uludur,
O, Minelin ulu-ulu qoludur,
Yer-yurdları Ariellə doludur,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

Hindel gəlib hərdən onu qırmağa,
Arielə orda şahlıq qurmağa,
Ancaq ağzı keçib onun qırmağa,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

***

Arielli arxalanıb Hindelə,
Turelyurda özlərini şah bilər,
Qoymamışıq Darvidelə güc gələ,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

Arielin son başçısı Xruşdur,
Çılğınlıq həm yersizdir, həm boşdur,
Onun işi onla, bunla boğuşdur,
Doğma olur qonaq çox-çox doğmadan.

***

Asureli o çağırıb yardıma,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.
O, çox yeri çıxmaq istər adına,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

-Asurel də aldadıbdır Xruşu,
Toplumları neçə-neçə yurd aşıb,
Misirelin yerlərinə daraşıb,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

Odur biz də tez-tələsik yüyürdük,
Çoxlarını İlamyurdda bəyirtdik,
Tüklərindən dəri şanlar əyirdik,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

Biz də çıxdıq qarşısına Asurun,
Busquladıq burda dağı, çuxuru,
Aparıblar bizdən neçə naxırı,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

Turq sizləri böyük qonaq sanıbdır,
Başımıza qızıl qartal qonubdur,
Nə olsun ki, Başevimiz yanıbdır,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

-O yanğıya çox yanmayın yox, nədən,
O Başevi biz tikərik yenidən,
Qonaq gəlləm Aton ilə bura mən,
Öz yurdunda özgəsinə söykənmə.

***

Qısa dinclik səsləncləri gurladı,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.
Tüstüləndi orda-burda ocaqlar,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

Misir şahı Turqa baxıb güvəndi,
Turq onunla əl tutaraq öyündü,
Dağ ürəklər köks-köks döyündü,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

***

Aton gəldi, bər-bəzəklər içində,
Misirelin gözəlləri biçimdə,
Yeri-göyü qabağında kiçildən,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

-Çəkimlidir-dedi-bu yer, bu torpaq,
Biz burada ayaqüstü bir qonaq,
Gələk burda evcik quraq, yurd salaq,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

Amenexot yorğun düşüb, yorulub,
Döyüş-vuruş ucbatından saralıb,
Gün altında kömür kimi qaralıb,
Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

Getməliyik, Başev bizi gözləyir,
Yolumuzu cığır-cığır izləyir,
Hər bir işdə bizə ümid bəsləyir,

Hərdən dönsün qan-qadalar toy olsun.

***

Yola saldı Turq onları gəmiyə,
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.
O, söz verdi Darvidelə əl tuta,
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.

Turq toplumu böldü iki bölümə,
Biri Asur, biri Darvidelinə,
Çapıb, capıb döndü dəniz yelinə,
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.

Dedi:-Ağüz, bu yerlərdə sən dayan,
Mən gedirəm Hindel yana durmadan,
Yardım olsun sənə böyük yaradan,
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.

Xruş dəmir barmaqlıqdan baxırdı,
Boğazını acıq alıb çıxırdı,
Elə bil ki, kimsə onu boğurdu,
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.
Öz içində danışırdı elə bil,
“Ey Turq, məni tutuq etmək düz deyil,
Qovma məni ölkə-ölkə, elbəel, ”
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.

Mən səni də öldürərəm, qoymaram,
Qanını da içsəm belə doymaram,
Mən Darvidel, Turel nədir, saymaram,»
Hər bir görüş dönür qat-qat anıma.

Tuncər-Samdi söyləncі

Hindel çəkdi Mindiyarı sınağa,
Hara getsən öncə örgən oranı.
Daşdı çaylar, ellər, sular-yağışlar,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Axdı sellər, atdı dala Tuncəri,
Su apardı çayda neçə önəri,
Batdı suda qoşquların təkəri,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Onlar qaldı on gün yağış altında,
Yaraqlılar, atlar palçıq altında,
İsindilər gecə çör-çöp oduna,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Tuncər dedi:-Gəz hər yanı, araşdır,
Zığdan ip al, ağac qayıq quraşdır,
Su üstündə durmaq üçün yer aç-dur,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Bir ay çəkdi, sellər, sular, yağışlar,
Göyə qalxdı yerli-yersiz qarğışlar,
Göz bərəltdi gözlənilməz yanlışlar,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Günəş çıxdı dağılışdı buludlar,
Sıçrayaraq çıxdı sudan ac atlar,
Oldu ata, yaraqlıya yem otlar,
Hara getsən öncə örgən oranı.

***

Hind toplumu tanıyırdı yurdunu,
Sel-su ilə, daşqın ilə oynama.
Dik yerlərdə oturmuşdu, güdürdü,
Sel-su ilə, daşqın ilə oynama.

Günəş çıxcaq onlar çıxdı busqudan,
Yola düşdü hündür, yüngül qoşquda,
Yaraqlılar az-çox yoxsul qayğıda,
Sel-su ilə, daşqın ilə oynama.

Üzləşdilər “Köçyer” adlı düzəndə,
Aclıq, darlıq ac atları üzəndə,
Yaraqlılar başçılardan küsəndə,
Sel-su ilə, daşqın ilə oynama.

Mindiyarın başrağını görəndə,
Tox atları üstlərinə sürdülər,
Düşkünlərə qanlı öyrənc verdilər,
Sel-su ilə, daşqın ilə oynama.

Tuncər meşə qatlarında gözlədi,
Addım-addım Hindelini izlədi,
Göz yaşları yora-yora sızladı,
Hara getsən öncə örgən oranı.

Basılmışdı Hindelə yox, gör-görə,
Dağılmışdı toplumları bir kərə,
Yol axtarır, əl atırdı hər yerə,
Hara getsən öncə örgən oranı.

***

Ey yaraqlı, ucalıq var adında,
Qoru bütün el-obanı, özünü.
Səni deyib yatır dinc-dinc körpələr,
Qoru bütün el-obanı, özünü.

Dirsəyinlə ölç azlığı, çoxluğu,
Qumsallığı, meşəliyi, dağlığı,
Yaşat dəmir köküsündə sağlığı,
Qoru bütün el-obanı, özünü.
Tuncər belə düşünürdü gedəndə,
Hər busqunun qabağından ötəndə,
Turq gözünün qabağında bitəndə,
Qoru bütün el-obanı, özünü.

-Görən onlar anırlarmı bizləri,
Nə olacaq görən bizə sözləri,
Ah, qatdanma, ah, qatdanma, dizlərim,
Qoru bütün el-obanı, özünü.

Tuncər gedir, basıqlar da dalınca,
Gedir, gedir o, aclıqdan solunca,
“Görən gücüm çatacaqmı qılınca?”
Qoru bütün el-obanı, özünü.

Yol üstündə bir yaralı ölürdü,
Ölə-ölə göz yaşını silirdi,
O, Əlruşdan nələr-nələr bilirdi,
Qoru bütün el-obanı, özünü.

***

O, Hindelin bir yaraqlı ərəni,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.
-Biz aldandıq, bizdən qaçın qırağa,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

-Bizi Əlruş yerimizdən oynadıb,
Qanlı sözdən burda qazan qaynadıb,
Sizi bizə acıqan tək tanıdıb,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

Biz gedirik Mindiyarı tutmağa,
Ölkəni biri-birinə qatmağa,
Beş min illik arzumuza çatmağa,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

Tuncər dedi:-Yaralını götürün,
Onu Hindel toplumuna yetirin,
Ordan mənə yeni xəbər gətirin,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

Tuncərgilə yol göstərdi yaraqlı,
Ağrı içrə o, ölümə adaxlı,
Onun üçün Tuncər, Minel maraqlı,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

Tuncər dedi:-Kimdi burda başçınız,
Kimdir sizin təpərliniz, qoçunuz,
Nə sayaqdır sizin döyüş ölçünüz,
Aldanmaq var aldatmaqdan daha pis.

***

Tuncər ondan acıqanı öyrənir,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.
Bildi Samdi toplumlara başçıdır,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

Dedi:-Gedib onu boğaq biz gərək,
Yaralının pal-paltarın geyərək,
Başçılarla biz vuruşaq təkbətək,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

Deyin, Xruş asurlara satılıb,
Buna görə o, Körfəzdə tutulub,
Əlruş dəmir barmaqlığa atılıb,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

Tanıyanda Samdi igid Tuncəri,
Qorxusundan əsdi başı, əlləri,
Tuncər dedi:-Yaralını çək bəri,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

Tuncər dedi, Samdi yerdən dəbərdi,
Yavaş-yavaş tuluq kimi köpürdü,
Yaralı da hind dilinə çevirdi,

Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

Samdi dedi:- Əlruş bizi aldadır,
Bizim səkkiz toplumumuz daldadır,
Əlruşun çox bicliyi yoldadır,
Öyrənməsən əyləncəyə dönərsən.

***

Minellilər Mindiyara çatdılar,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür,
Hindellinin yürüşünü güddülər,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

Minellilər yenə toplum oldular,
Doğma yerdən sanki dirrik aldılar,
Yer qazdılar, busqulara doldular,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

Sağaldılar, yaralılar, düşüklər,
Öz yerində durdu yenə bölüklər,
Önə çıxdı sağlam ərlər, yüzüklər,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

Gözlədilər ölüm-dirim döyüşü,
Bilmədilər Samdi dönüb, dəyişib,
Yolda durub bir-biriylə deyişir,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

On gün keçdi, hindellilər göründü,
Bulud olub dumanlığa büründü,
Döyüşlərə girmək üçün ərindi,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

Samdi çıxdı irəliyə, söylədi:
-Biz Xaqandan son göstəriş dilərik,
O da bunu başdansovdu elədi,
Deyən hamı öz yurdunda güclüdür.

***

Turq dayandı yetişərək Turelə,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.
İki yandan başçıları çağırdı,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.

Dedi, bura nə gözəldir, nə dincdir,

Dedi: Əlruş çox gilincdir, çox bicdir,
Bilsin burda Darvidelli yerincdir,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.
Misir şahı Amenexot gəlmişdi,
Darvideli yazıq, başsız bilmişdi,
Bizi görüb şah yolunu dəyişdi,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.

Aldadıbdır üç ölkəni o Xuruş,
Satqınlıqda yoxacanıb tutulmuş,
O, satqındır, içimizə soxulmuş,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.

***

Biri dedi:-Yenilməz Turq, o Xuruş
Bacısını iki şaqqa doğramış,
Başevə də yanğın salan o imiş,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.

Turq söylədi:-Darvid yerinc sayılsın,
Qoy bu yerlər Parsaqıza ad olsun,
Əlruş isə qıçlarından asılsın,
Dözümlüdən güclü olur acıqlı.

***

Turq söylədi-Qoy azalsın vergilər,
Soyğunçuluq düzəlməsin vergidən.
Parsayurdu dolandırın, dolanın,
Soyğunçuluq düzəlməsin vergidən.

Yerinc seçin, yardım olsun hamıya,
Yerinc gərək hamılıqda yarıya,
O, hamının istəyini qoruya,
Soyğunçuluq düzəlməsin vergidən.

Yerinc yaşlı Əbiş kişi seçildi,
Bunun ilə arielli kiçildi,
Yal-yaraşıq o yerincə biçildi,
Soyğunçuluq düzəlməsin vergidən.

***

Şimşəkatı Turq Hindelə səyirtdi,
El içində qoçaq yaşa, yürük ol.
Neçə toplum öz yerindən tərpəndi,
El içində qoçaq yaşa, yürük ol.

Turq düşünür, at çapırdı qabaqda,
Yüz min toplum atlı, atsız, yaraqda,
Tanrı Turqu gözləyirdi qıraqdan,
El içində qoçaq yaşa, yürük ol.

Turq deyirdi:-Hər yer solub, saralmış,
Bərk qorxudur məni yeni oyanış,
Yardım elə mənə, tanrı, dayanış,
El içində qoçaq yaşa, yürük ol.

***

Yuxuludur uzaq-uzaq düzənlər,
Torpaq bütün yaranışa anadır,
Torpaq ona göyə dağ-dağ boylanır,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

Göy atadır, torpaq ana bizlərə,
Göy su səpir, yer bar verir düzlərə,
Göy-göyərti güc qollara, dizlərə,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

Tanrı günəş yeri-göyü yaşadır,
Yer göy ilə sevgilidir, qoşadır,
Bu sevgidə varlıq, yoxluq ucadır,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

Yıxılanı torpaq alır qoynuna,
Sevgi qatır günəş ata qanına,
Varlıq girir böyük sevgi donuna,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

Ana torpaq, baş əyirəm gücünə,
Sonev olub çəkilirəm içinə,
Qoşuluram ulların köçünə,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

Ana torpaq, üz qoyuram üzünə,
Səndən doğdum, dönəcəyəm özünə,
Düşəcəyəm mən ölməzlik izinə,
Torpaq bütün yaranışa anadır.

***

Yarpaqlardan sallanmışdır bu sözlər,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.
Ana torpaq qucaqlayır onları,

Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.

Turq Hindelə toplum-toplum yollanır,
Kirpiyindən düşüncələr sallanır,
Dan yerində göy qızarır, allanır,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.

Turq tutqundur, gözlərində düşüncə,
Düşüncələr daha dönmür sevincə,
Qırtlağında düyünlənib düyünçə,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.

Deyir: – "Bəlkə qocalmışam daha mən,
Gənc illərim çıxdı, getdi əlimdən,
Doğmalıdır tanrı məni yenidən,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.

Gözəlliklər gözlərimdən yayınır,
Sanki dağlar lümlüt olub, soyunub,
İstək-sevgi yuxulayıb, bayılıb,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür."

Tuncər durub baxır ona bayaqdan,
Turq elə bil keydir, düşüb ayaqdan,
Su gətirib verir ona bulaqdan,
Dilli, dilsiz yarpaq-yarpaq tökülür.

Alçiçək-Samdi söyləncі

Hindel şaha soraq çatdı gizlicə,
Girəvədə acıqandan öc al sən.
Turq KörfəzdəAfo ilə görüşür,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

Uğurelə yola saldı yaraqlı,
Ərən seçdi, ərən qollu-budaqlı,
Filli, atlı, atsız, iti ayaqlı,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

Dedi:-Samdi, Uğureli tutarsan,
Eli qılınc qabağına qatarsan,
Alçiçəyi öldür, gücün çatarsa,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

Sən özünü doğruldarsan bu sayaq,
Uğureli qan-qılıncla basaraq,
Qatılacaq bu Hindelə o torpaq,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

Samdi dedi:-Şahım, bunu yaxşı bil,
Tuncər məni ovsunladı elə bil,
Bu döyüşdə qırılacaq Tuncərgil,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

Şah qızılı çuxasını soyundu,
Verdi ona, Samdi bunca sevindi,
O, gedərkən bu çuxanı geyindi,
Girəvədə acıqandan öc al sən.

***

Dalda qaldı qalın-qalın meşələr,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ,
İlk basqını Yaşıldaşlar ovuğu,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.

Samdi üç gün onlar ilə vuruşdu,
Qanla qarğış bir-birinə qarışdı,
Son andaca Alçiçəyi soruşdu,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.

Dedi:-gedin ona deyin, durmasın,
Qaçsın getsin, çox özünü yormasın,
Turq dalınca ağlaşmalar qurmasın,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.

Bu yürüşdən soraq tutdu Alçiçək,
Toplumunu meşəliyə çəkərək,
Dedi, biz də vuruşarıq təkbətək,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.
Atlı çapdı Turqa soraq yetirsin,
Onu döyüş yerlərinə gətirsin,
Turq Samdini yol üstündən götürsün,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.

Uğurelli busqulara qısılıb,
Hindellilər fildən, otdan asılı,
Sıx meşədə atlı, filli basılıb,
Yox, igidlik deyil qanlı öc hələ.

***

Oxla bizuc burda yüngül yaraqdır,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.
Samdigili bunca oxa tutdular,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

Samdi meşə cığırıyla keçirdi,
Ox onları oraq kimi biçirdi,
Su yerinə ağac al qan içirdi,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

Gedə bilmir at, fil meşə arası,
Nə boydadır atın, filin sağrısı,
Üç gün içrə qırılmışdı yarısı,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

Samdi dedi:-Atı, fili buraxın,
Alın ələ iti, yüngül yarağı,
Yoluz olsun meşələrin qırağı,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

Uğurelli qıvraq tutdu yolları,
Acıqandan sağ qalmışdı yapyarı,
Tutub mindi buraxılmış atları,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

Kəsdi yolu neçə yandan Alçiçək,
Samdi dedi:-Gəl ər kimi görüşək,
Mən aslanam, sənsə rəngli kəpənək,
Hər yarağın döyüş, vuruş yeri var.

***

Bu toxundu Alçiçəyə nədənsə,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.
Samdi gördü təkqolludur Alçiçək,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

Alçiçəyin atı yerdən dəbərdi,
Tək qolu var, o da qılınctəhərdir,
Dedi:-Görək kim aslandır, kim ərdir,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

Qılıncını çəkdi birdən qınından,
Qıvraq keçdi o, Samdinin yanından,
Samdi aşdı, çabaladı qanında,

Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

Sonra atdan düşdü, yerə oturdu,
Dedi:-Samdi! Samdi isə yatırdı,
Axşam idi, günəş enib batırdı,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

Bir ay keçdi, vuruşdular təkbətək,
Bir alıcı qartal imiş "kəpənək",
Tək qoluyla basar oldu Alçiçək,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

Dağ döşündə kişnəyəndə Şimşəkat,
Turq çağırdı igidləri adbaad,
Çıxdı onun qabağına el, elat,
Öyüd nədir, hərdən qılınc olur söz.

***

Şimşəkatın kişnərtisi qorxulu,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.
Titrəyərək bulud yerə ələndi,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.

Hindellilər dağ döşünə baxdılar,
Göydən gələn səsdən sanki qorxdular,
Təm-tələsik meşəlikdən çıxdılar,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.
Qan sıçrağı Alçiçəyin üzündə,
Qoşa damcı yaş parladı gözündə,
Bir basarlıq sevinci var sözündə,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.

Dedi:-Doğma, basılmaz Turq sağ olsun,
Onun bunca basarlığı çox olsun,
Hər bir işdə onun üzü ağ olsun,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.

Turq baş əydi Alçiçəyə, söylədi,
-Mənim igid Alçiçəyim, elədi,
Qadın evdir, həm döyüşkən lələdi,
Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.

Atdan düşüb Turq baş əydi anaya,
Sonra durdu gözəlliklə yan-yana,
Görən dedi, bir aslandır bu ana,

Səs səs olsa göyə dəyib qayıdar.

Qoşaçayarası söyləncisi

Körfəzelə Ağüz yenə baş oldu,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.
Üstəlik də Babil, İlam, Qoşaçay,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.

Bu yerlərin yayı, qışı görümlü,
El-obası dağlar kimi durumlu,
El bayramı, dili Minel qurumlu,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.

Özlərini ayırmırlar Mineldən,
Başçıları kobud olub əzəldən,
Sevməyibdir başçısını el nədən,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.

Ağüz gəzdi kənd-kənd yoxsul elləri,
Kol-kol gülən isti, geniş çölləri,
Mənimsədi oxşar, doğma dilləri,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.
Kəndliləri bağlı isti torpağa,
Bağlı suya, otlaqlara, bulağa,
Mal-qarasa az yoşayan otlağa,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.

Ağüz yoxsul daxmaları görürdü,
Yoxsullara ürək-dirək verirdi,
Göz yaşını barmağıyla dərirdi,
Ağır işdir başçı olmaq, baş olmaq.

***

Hara getdi Ağüz gördü doğmanı,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.
Qoşaçayyer, İlamdiyar, Qaşqayel,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

Ərənçayla, Dəcəlçayla Təratçay,
Su ipəkdir, dalğa ipək, yol qolay,
Bolluq varsa, yoxsulluqlar yox olar,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

Qışlaq, yaylaq, otlaq, çaylaq, ovlağı,
Suqırağı bolluqlardı oylağı,
Buradadır qoyun-quzu yatağı,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

Bolluq olsa üzə sevinc oturar,
Yoxsul susar, zəngin isə qudurar,
Belə bolluq gözəlliyi artırar,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

***

Bu yerlərdə Odərboydan baş idi,
Üç çay boyu dırnaqları xış idi.
Dağ başında alov qızıl quş idi,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

Odərboydan getdi, Ağüz yerində,
O gənc igid dəniz-dəniz dərində,
O boylanır dalğaların birindən,
Dil anlağı, dil oxşarı başlıca.

***

Qaşqayeldə biri dedi Ağüzə,
-Biri yığır, biri gəlir aparır,
Yorulmuşuq bu alverdən doğrusu,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Əkdik, biçdik, gəldi, aldı özgəsi,
Niyə belə bu Mindiyar ölkəsi,
Üstümüzdə gücün qara kölgəsi,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Ağüz dedi:-İşlər belə qurulub,
Qaşqay dedi:-Ellər bundan yorulub,
Ağüz dedi:-Yoxsul, zəngin ayrılıb,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Qaşqay dedi, biz tikirik, o yıxır,
Boş-boş gəlir, biz veririk, o tıxır,
Hələ daşdan, yumurtadan yun qırxır,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Ağüz dedi:-Yoxsul tanrı dayağı,
Zənginlərsə elin tanrı qonağı,
Yoxsulların geyiminin yamağı,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Qaşqay dedi:-Qardaş, məni bağışla,
Soyuluruq biz hər yeni vuruşda,
Ac qalırıq hər savaşda, barışda,
Biri yığır, biri gəlir aparır.

Bir səs gəldi, dağlar əsdi, titrədi,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.
Üz-üzədir yaranışdan iki güc,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

Ey yaradan, nə güc vardır qolunda,
Dayanmısan dayanışın dalında,
Var əkirsən bağda, dağın yalında,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

Biri torpaq, biri qılınc vurğunu,
Biri tarla, biri döyüş vurğunu,
Tanrı belə yaradıbdır qurğunu,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

Öz yeri var hər qayanın, hər çöpün,
Su gətirin, yer şumlayın, dən səpin,
Ac gözlərə, qarınlara var səpin,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

Dağıdanlar niyə belə qabadır,
Yaradanlar evdir, ana, atadır,
Biri ağdır, biri içdən qaradır,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

Ağ qaraya, qara ağa uyuşmaz,
İtələsən iki varlıq qovuşmaz,
Ayrıdırlar, ancaq qopuq, yovuşmaz,
Dağıdandan çox üstündür yaradan.

***

Dayanışla, yaranışla oyanış,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.
Taxıl əkən, mal otaran, söz qoşan,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

Sürü, naxır, ilxı döşdə otlayır,
Çayı, arxı, bulaqları adlayır,
Çox yeməkdən mal-qara diz qatlayır,

Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

Yamanlardır bu üçlüyü pozanlar,
Yamanları sözlə qovur ozanlar,
Bu üçlüyə mahnı, qoşu yazanlar,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

İnək döşü dolub yerə toxunur,
Oynaqlayır balaları çoxunun,
Üzdə inam, gözdə sevinc oxunur,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

***

Ora getmə, o döşləri qar alıb,
Gölə düşmə, göy suları qurd alıb,
Otlağa get, bulaq dolu, arx dolu,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

İlxıbaşı alıb yalı-yalmanı,
Yaxşı rahla bu il otu, samanı,
Kəsi elə, yaxın qoyma yamanı,
Hər bir şeyə dibdaşıdır bu üçlük.

***

Dədə, gəlin bu il toyu çaldıraq,
Var olanda toy-düyün də çox olur.
Qız qalanda evdə, qartar, acıyar,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

Kəsi olsun nənən hündür boyuna,
Yaraşıqdı qız yeddicə soyuna,
Tanrı özü gələcəkdir toyuna,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

Dədəm oğlu, səninki də gətirdi,
Tanrı sənə bu gözəli yetirdi,
Yarpız əkdim, yer qızılgül bitirdi,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

Anam, bacım, atam-dədəm, gəlinim,
Bəyənmişəm qızın yastı dilini,
Belə getsə tutacağam dölünü,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

Oynayacaq ana, bala “Qaytağı”,
Ordan-burdan çalın deyir qulağı,

Düşüb bizə bu gəlinin ayağı,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

Ay qız, səni ölməyəsən, oyna bir,
Sən də qoşub tay-tuşuna, qayna bir,
Ay toy bəyi, o sırtığı danla bir,
Var olanda toy-düyün də çox olur.

***

-Anan öldü, baban öldü, Alçiçək,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.
Uğurelə yerinc-başçı olsan da,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

Belə dedi öz-özünə tək ana,
Öpdü, öpdü, ürək verdi Turq ona,
Oturdular, danışdılar yan-yana,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

-Sansi öldü, Yanqu öldü, sən sağ ol,
Alçiçəyim, sən quşdan da ayıq ol,
Ana oldun, indi daha ocaq ol,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

Hər yaraqlı döyüşlərdə güclənər,
Aslan, tülkü vuruşlarda içlənər,
Basıq çıxdı sənin döyüş bicləmən,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

Mən də bir az kövrəlmişəm, gözəlim,
Yan baxırsan məndən bir az küsəri,
Al ipək gey, bəzən, aya bənzərim,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

Qoy sevgimiz çiçək alsın yenə də,
Bu soyuqluq könlümüzü göynədər,
Sən incimə, gülüm, küsmə heç nədən,
Tək yaşama, səs çıxmayır tək əldən.

***

Barmaqlıqlar qalın idi, dəmirdən,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.
Xruş orda çabalayıb dururdu,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.

Barmaqlıqda sığınmışdı bucağa,

Basılaraq çəkilmişdi qırağa,
O dönmüşdü bir kimsəsiz dustağa,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.
O, Başevi yaxdı, çölə pilədi,
Nə istədi, nə bacardı, elədi,
İndi dəmir barmaqlıqda kölədir,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.

İndi Turqu öldürməyə and içib,
Ona yeni papış tikib, börk biçib,
Bu ölkəni tutmaq üçün yol seçib,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.

İndi deyir:-Turqu gərək yandıram,
Ağüzəri satın alam, qandıram,
Kimliyimi Mindiyara andıram,
Əl qısaldır, köp yatırdır barmaqlıq.

***

O çağırır gözətçini, ağlayır,
Güclü yaraq, dolaq ipdir ağlamaq,
Deyir:-Qardaş, mən çox yazıq oğlanam,
Güclü yaraq, dolaq ipdir ağlamaq.

-Burax məni, qaçaq biz də buradan,
Uruyerə gedək, çıxaq aradan,
Bizə yardım kəsiləcək yaradan,
Güclü yaraq, dolaq ipdir ağlamaq.

Varım çoxdur, aşıb-daşıb tökülür,
Bir ölkəlik torpağım var, əkilir,
Yeni-yeni Başevlərim tikilir,
İti yaraq, dolaq ipdir ağlamaq.

Burax, gedək, səni başçı qoyaram,
Mən özümə səni qardaş sayaram,
Ad-sanını ucaldaram, yayaram,
İti yaraq, dolaq ipdir ağlamaq.

Evlənərik, iki bacı alarıq,
Biz həm qardaş, həm bacanaq olarıq,
Bir Başevdə yaşayarıq, qalarıq,
İti yaraq, dolaq ipdir ağlamaq.

***

Sil gözünü, yumruğunu düyünlə,
Ağlayanda qadın olur kişilər.
Ağlamaqla, sıtqamaqla yaşama,
Ağlayanda qadın olur kişilər.

Nə güdürsən sən ağlağan gözəldən,
İşlərini yalvarmaqla düzəldən,
Yapış, gözəl, yaxşı əldən, düz əldən,
Ağlayanda qadın olur kişilər.

Ağlayırlar, yalvarırlar gizlidə,
Tanrım, söylə, neçə üz var üzlüdə,
Dəyərsizdir o, əprimiş əskidən,
Ağlayanda qadın olur kişilər.

Ağlayanlar, sıtqayanlar aparır,
Ağlamaqla dağdan daşı qoparır,
Ağlamaqla yumuşaldır damarı,
Ağlayanda qadın olur kişilər.

Öz yerində otur, baxma tək-tükə,
Gündə girmə bir boyaya, örtüyə,
“Var,” “yer”-deyib dönmə sırtıq, sürtüyə,
Ağlayanda qadın olur kişilər.

***

Yavaş-yavaş üzülürdü gözətçi,
Tanrı gözüac yaradıb adamı,
Düşünürdü nəyi vardır, heç nəyi,
Tanrı gözüac yaradıb adamı.

Düşünürdü bunun başı yellidir,
Satqınlığı ölkələrə bəllidir,
Çox işlərdə dillilərdən dillidir,
Tanrı gözüac yaradıb adamı.

Düşünürdü var-yoxunu tutaram,
Öldürərəm, sonevinə qataram,
İstəyimə, diləyimə çataram,
Tanrı gözüac yaradıb adamı.
Deyərəm ki, qaçdı, qaçdım dalınca,
Dözdüm, ondan öc acığı alınca,
Çatdım ona, tutdum onu qılınca,
Tanrı gözüac yaradıb adamı.

Dedi:-Çıx dustaqdan, biz qaçaq,
Gedək orda dinclik tapaq, yer tapaq,
Sən başçı ol Uruyerdə, mən qonaq,
Tanrı gözüac yaradıb adamı.

***

Xruş dedi:-At yarağı, tutağı,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.
Sən qabaqda, mən də sənin dalınca,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.

Yarağını, tutağını atdı o,
Arxasınca dustağını dartdı o,
Xruş getdi, öz atını yortdu o,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.

Gözətçinin qurşağında bıçağı,
Xruş onu qapdı qırğı sayağı,
Vurdu, kəsdi üç damarı, qırtlağı,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.

Xırıldadı, o, torpağa sərildi,
Ağız açıq qaldı, gözlər bərəldi,
Çabaladı, qol-qıç atdı, gərildi,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.

Xruş dedi "–Asurelə çıxaram,
Alçiçəyi əllərimlə boğaram,
Böyük Turqu bu bıçaqla yaxaram,
Qardaşlıqda yaraq gərək olmayır.

***

Tanrım, məni öz yurdumda şah elə,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.
İstəyirəm buyuruqçu mən olum,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.
Mən bacımı öldürdüm ki, şah olum,
Öldürməkdir, aldatmaqdır qan yolu,
Gözlərimə acıq yatıb, qan dolub,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.

Mindiyara gücü çatmır Asurun,
Hardan hara uzanıbdır bu qurum,
Gərək onu yüz qatlayım, yüz burum,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.

Gərək gedim Balasqelə əyilim,
Odun olub ocağına tökülüm,
Ya da Misrə, Babilelə çəkilim,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.

Qaça-qaça yalvarırdı, dururdu,
Dizlərinə tez-tez yumruq vururdu,
Qumluqları tiyə-tiyə yarırdı,
Hamı istər başçı olsun, şah olsun.

XV QAPI

Ana südü söyləncі

Odərboydan dərpaya yüz il yol,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.
Biri suya, biri oda quylanıb,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.

Turqun yerə dəyməmişdi heç dizi,
Qocalanda bir oğluydu, bir özü.
Bir də sonda Alçiçəkdən bir qızı,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.

Qocalanda şirin olur sonbeşik,
Heyin gedir çıxaranda ilk dişi.
İlk addımı, ilk sözüylə yerişi,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.

Ad qoymadı Turq qızına düz on il,
Yer buz idi gözlərində sular, lil,
Qızın gözü çer olmuşdu, üz çil-çil,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.

Qarışmışdı varlığına odla su,
Qız od idi, göz yaşıysa axar su
Odur ata ad qoymaqda çox susur,
Od-ocağa bağlan, otur, yüz yaşa.

***

El-obaya göyöskürək yayıldı,
El sarsılır qanı qara olanda.
El-obaya qızılca da yayıldı,